

Füst Milán: Duse

2014 február 23. Flag

Szöveg méret

90
Mentés

- 0

Értékelés kiválasztása Még nincs értékelve

Mérték

Képzeletem természetében van-e a hiba, vagy általános lelki törvény következménye-e, hogy eddig rendesen csak olyasmi tudta bennem a meglepetés elragadtatását kelteni, amir?l el?zetesen nem fantáziáltam, amire nem készültem, amit?l nem a zajt követeltem, hogy várakozásomat múlja felül.

A meglepetés felfokozza az élvez?képességet s gyakran megejti az ítéletet: s úgy látszik, én szívesen veszem, ha ilyen módon lefegyvereznek. - Ha várakozás el?zte meg: - rendesen lehangolt a valóság... illetve csak ritkán volt oly erej?, (de akadt ilyen is) hogy a róla való els? lelki képet: a fantáziáét izzásával elhalványítsa, vagy feleslegessé tegye... s ezt mindenkor hajlandó is voltam rossz néven venni... - néha magamtól is, de még gyakrabban a jelenségt?l, mely ily várakozás után elém került... Mintha vitatkoznék, kötekednék, - szinte serkentem a valóságot, hogy keljen birokra s gy?zze le fantáziámat.

Duseról már annyit olvastam s oly kiváló és tisztelt m?vészek és kritikusok elragadtatásával volt alkalmam találkozni, hogy életem egyik feladatává tettem, hogy ?t láthassam. S erre hosszú id? után 1923, május 9-én, Firenzében végre alaklom nyílt a Kísérteteket hirdették, mint Duse egyetlen el?adását s természetesen alaposan elkészültem rá: újra áttanulmányoztam a régi, sok helyén már fáradtan ható darabot s este izgatottságomat legy?rve, elég nyugodtan menten el a Pergola színházba. Igen el?kel? közönsége kíméletlen zajjal tódult földszintjére még akkor is, mikor már a függöny szétment s a színpadon már beszéltek... Végre odafigyelhettem s ekkor vettem csak észre, hogy nem a Kísérteteket, hanem egy ismeretlen darabot játszanak s Duse már ott is van a színpadon.

Az els? pillanatban szinte elsírtam magam, hogy ?sz fejét, megtört alakját, híresen szép kezeit végre láthatom. Hátunk mögött spanyol hölgyek D'Annunzió nevét emlegették... el?ször ezen s közvetlenül ezután s már az els?

jeleneteknél a darabon kezdtem el bosszankodni.

A dialógusokat ugyan nem jól értettem, de annyit rövidesen megállapítottam, hogy már maga a darab terve ellenszenves nekem - s ez a benyomás s egyre kellemetlenebbül csak er?södött bennem az el?adás végéig. Nem is voltam képes jól megérteni miért is vállalkozott rá, hogy e testéhez szabott darabot eljátssza - s éppen híres szerepe helyett, - csak nem azért, hogy megmutassa nekünk, hogy öreg korában is még mily vállalkozó szellem? vagy tanulni képes? Úgy látszik, nem tudja, mit jelent egyetlen fellépése azoknak, akik láthatják.

Jajveszékelés három felvonásban... Három él?kép, amelyben kétségbe esettnek, szomorúnak, megtörtnek lenni annyi az alkalom, hogy rövidesen megsokalljuk... S miután ez az, aminek ábrázolásában Duse, mint tudjuk utolérhetetlen... - Szívfacsarón kezd?dik, így folytatódik és így végz?dik s az író célja szembeötl?n az: nehogy véletlenül is elmosolyodjunk ... - Ha valami ennyire szándékolt, hogy lehet benne megrázón igaz és emberi hangokat hallani?

És mégis lehetett. - Úgy látszik e nagy színészn?nek mindegy, hogy mit játszik. Beleéli magát, hogy ? boldogtalan anya, akinek gyermeke halálán van... s addig rimánkodik, vitatkozik beszélget a szobájában lev? kis Madonna-szoborral, amíg az csodát nem tesz s a gyermeket életre nem kelti. - Ez az els? felvonás.

Hiszen csodálatosan szépen rimánkodik, vitatkozik, beszélget... Aki lankadt, aki az élett?l fáradt, akinek minden mozdulatán érzik, hogy legszívesebben elomolna már - s mégis fenntartja magát és él... szenved, tevékenykedik, ápol... (szerepet tanul és játszik el?ttünk,) - az már magában ezáltal szeretettre méltó nekem... s különösen az, ha mozdulataiból, beszédéb?l a fáradtságnak ez a hervadó szépsége árad szét, - mint egy illat s betölti az atmoszférát, melyben mozog... Mikor éles fájdalom érte, nem kiáltott hanem még gyorsabban tovább beszélt... s fájdalma egyre halkuló, lankadó kifejezésének egyre valami értelmes hangsúlyt akart adni: mint aki élete során már belefáradt annak védelmébe - s mégis, mégis tört szívvel bár, valahogy mégis indokolni szeretné, hogy vele nem szabad ennyire rosszul bánni, - ? már eléggé szerencsétlen... Halkan, finoman, egyre jobban elhalkulón, néha már csak leheletével ... de mégis egyre még méltatlankodik... s érzem els? szavainál, hogy el kell esnie.

S aztán rimánkodik ... s ezt sem eszeveszett félelemmel, hanem szelíden, rábeszél?n, mintha valamire rá akarná venni, igazáról meg akarná gy?zni a Madonnát... Még ravaszságtól, babonás, hamiskás hízelkedést?l sem tartózkodik... majd egy kis er?re kap, - ötlete támad: hiszen a Madonna is anya, ? is az, - mért nincs hát benne irgalom!... s felajánlja neki most fakadó szerelmét, az életét a gyerekért cserébe...s a hangja már-már ércesebben felcseng s ez a csengés mintha élete elmúlt szépségeit idézné... aztán összeroppan ismét, a régi tompaságba, a jelenbe csuklik vissza.

S ez a hang... ez a megcsukló hang, mily mérhetetlen fájdalomról ad ez hírt, arról, hogy nincs könnye több, már minden ereje fogytán s inkább már csak mosolyogni tudna... s már várom is téveteg mosolyát, mert érzem, hogy mindez, - ami rá nehezedik, - mindez több, mint amennyit egy ily gyenge elviselni képes. - S közben volt egy olyan szava is, amelyr?l azt éreztem, hogy szebb mindannál, amit e helyzetben elképzelni képes lettem volna. Az orvos ráhajol a gyermekre és azt mondja: - halál... s az asszony feljajdul erre, - de már nem a fájdalom hangján, hanem valami lallázó, édesen daloló eksztázisban... - halál? - kérdezi t?le... halál? - ez volt a legtartalmasabb hangsúly amit eddig hallottam vagy elképzeltem.

Csoda történik aztán s a gyerek mégis megmarad... - s az asszony halálosan fáradott - ah! - kiálltja, - ah!... és ide-oda futkosna, ziláltan és zavartan s a kezeit tördelve, mint aki felett a ház ég... de a térdei meginognak s aztán a könnye mégis mégegyszer megered.

A második felvonásban a fiú már feln?tt s az anya Sz?z Mária templomához való zarándok útján találkozik vele amint egy mulató társasággal kirándulásra megy. Nem akar tudni az öregasszonyról, - ?t ne keserítse örökös nyomasztó szomorúságával. S ekkor, ebben a jelenetben Duse lénye, - nem a m?vészete, hanem a lénye, - ismét csodát m?vel. Zarándok csuhájában, ?sz hajával, kifosztott, megtört alakjával az életkedvel? fiú elé áll... és megpróbálja, megpróbál még egyszer életkedvel? lenni ? is... És csábítani kezdi... szinte kér már... - bús kacérsággal az életr?l beszél neki, - igen az életr?l és az örömökr?l és hívja, csábítja magához. És elkezd könnyedén siklani bizonyos kérdések felett és frivolan nevetni. Hogy ? nála milyen jó dolga lesz - hiszen ? semmiben sem fogja akadályozni... Kissé rövid, kissé szégyenl?s ez a nevetés... s a beszéde gyors: mintha lendületével át akarná segíteni magát a nehezén... - S aztán mégis egyedül marad s evvel Duse m?vészetének evvel a nagyszer? magányos jelenetével végz?dik a kép... Az alkonyati táj közepén ott áll elhagyatva és fázik... beburkolódzik tehát zarándok köpenyébe s a köpeny végig kígyózván megtört testén leomlik lábaihoz, - mintha átölelné azokat... S ? úgy áll ott az alkonyatban el?ttünk, - a gyötrelemt?l eltorzult szájával, megtört szívével, mint a

fájdalom szobra, mint Niobé... S a függöny néhány pillanat múlva legördül.

Viráges? hull rá e felvonás után... az emberek ég? arccal hajolnak ki páholyaikból... s ? még mindig ugyanúgy áll ott... s virágait ugyanazzal a fájdalommal szorítja keblére, mint az imént köpenyét... S az arca sem változott meg: - mintha a szíve szakadt volna... úgy látszik még fel sem ocsúdott szerepe fájdalmából.

A harmadik felvonásban egy részeg sekrestyéssel beszélget el?bb: - úgy ahogy a szenved?k szoktak e világ dolgaival foglalkozni: - szándékos figyelemmel mialatt benn a szívben a pokol tüze ég. Szórakozottan s mégis látszólag odaadó meger?ltet? figyelemmel... felriadva és elmerülve ismét... Mert hiszen, amíg e világon vagyunk: az emberekkel mégis csak érintkeznünk kell... s apró ügyeiket sem szabad lekicsinylenünk... Mint a fájdalom királyn?je, aki beszédbe bocsátkozik valami szegény ördöggel s az ? hangján igyekszik érdekl?dni apró ügyei fel?l...

Végül ismét a Madonnához beszél és ott, az oltár el?tt összeroskad és meghal. Teste olyan mozdulattal hajlik a halálba: amely maga is a naturalista színpadi m?vészet remeke.

M?vészetnek a legnagyobb - és mégis ... úgy látszik még ennél is többet vártam t?le, - azt, hogy elfeledtesse velem a m?vészetet, vagyis hogy tökéletes illúziót keltsen - s ebben, - egy-egy nagy pillanatát kivéve, - nem volt részem ezen az estén. E kivételes pillanatokon kívül mindvégig valami zavaró érzés kísérte gyönyör?ségemet: hogy mindez csak színjáték, - ha remeke is a színjátszásnak... - Lehet, hogy ennek az is oka, hogy nagyon is hozzászoktunk már ahhoz, amit színpadi naturalizmusnak neveznek... s e stílusnak még legtökéletesebb megjelenése is úgy hat, mint valami, amit már nagyon is ismerünk... S most éreztem el?ször azt is, hogy tehát, úgy látszik, valamelyest hitelét is veszthette már ez a nagy természetesség...

Hiszen tudom, t?le tanulta meg a világ, mily remekbe szökhet ez a fajat m?vészet - és hogy senki sem tanulhatta meg t?le azt, amit ? tud...- s mégis maga a stílus mintha már is hervadozna, mintha a múlté volna már, ami nem régen még oly üdít?n, felfrissít?n meglep?en hatott: - a természetesség.

NYUGAT

FŐSZERKESZTŐ: IGNOTUS

SZERKESZTŐK: BABITS MIHÁLY, GELLÉRT OSZKÁR, OSVÁT ERNŐ

FŐMUNKATÁRSAK: ELEK ARTÚR, FENYŐ MIKSA, FÜST MILÁN, KARINTHY FRIGYES, KOSZTOLÁNYI DEZSŐ, LACZKÓ GÉZA, MÓRICZ ZSIGMOND, NAGY LAJOS, NAGY ZOLTÁN, SCHÖPFLIN ALADÁR, SZINI GYULA, TERSÁNSZKY J. JENŐ, TÓTH ÁRPÁD

TARTALOM:

LACZKÓ GÉZA: Magyar Shakespeare—Magyar Baudelaire
FÖLDESSY GYULA: Ady-élmények
KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: Pacsirta (Regény V. Vége)
NAGY ZOLTÁN: A disznó (Novella)
LENGYEL GÉZA: Budapest
DUTKA ÁKOS: Hegedűl a hold Nyugat kapuján (Vers)
M. POGÁNY BÉLA: Gustave Le Bon
HEVESY IVÁN: A dadaista világnézet
SZINI GYULA: A „Liliom"
PETERDI ISTVÁN: Találkozás (Vers)
FÜST MILÁN: Duse
KOMJÁTHY ALADÁR: Éjszaka — Mikor csillag leszek (Versek)
HAVAS ANDRÁS KÁROLY: Szeretet (Novella)
BÁNYAI KORNÉL: Erdőben (Vers)
MIKLÓS JENŐ: Emlékezés Kabos Edére

FIGYELŐ:

MÓRICZ ZSIGMOND: Gara Arnoldné
BÁNÓCZI LÁSZLÓ: Forgács Rózsi
TERSÁNSZKY J. JENŐ: Paulini Béla. Gombócz Kelemen. Gyermekmesék.
TERSÁNSZKY J. JENŐ: Rozsnyai Kálmán. Cornélia Debrecenben
LENGYEL GÉZA: Magyar utikalauzok
KÚRTI PÁL: Paul Neubauer versei

AUGUSZTUS 16.

15-16. SZÁM.

ELŐFIZETÉSI ÁRA:
NEGYEDÉVRE 8000 K
EGYES SZÁM 2000 „

KÜLFÖLDÖN:
NEGYEDÉVRE 16000 K
EGYES SZÁM 4000 „

XVI. ÉVFOLYAM
:: 15—16. SZÁM ::
:: 1923. VIII. 16. ::

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL
VI. KER., VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 51. III.
TELEFON: 63—50.

:: MEGJELENIK ::
MINDEN HÓ 1-ÉN ÉS
:: 16-ÁN ::

Kettős szám, ára 4000 korona

Igaz viszont, hogy bár az ? m?vészete tökéletes - de nem a természetesség tökélye. Tudjuk, hogy ? és követ?i egy kis jóakaratú hamisítást mindig megengedtek maguknak... Gyönyör? keze, gyönyör? mozdulatai, kiejtésének zenéje mégis csak fényleni kezdenek s még a legsivárabb szürkeségben is megkapóbbá, ünnepélyesebbé teszik drámáinak hétköznapjait... Naturalista, de nem annyira, hogy meg ne ragyogtassa azt, ami lényében a legragyogóbb... hogy ne szeresse gyönyör? pózait, gyönyör? jeleneteit.

Úgy érzem, mintha egy elementárisabb nyersebb, nagyobb lendület? m?vészetre vágynék.

Nyugat / - 1923 - / - 1923. 15–16. szám

Ajánló